

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1394.2025-1.10>

УДК 616.31:(377+378)(477.83)(091)

В.М. Зубачик, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри терапевтичної стоматології, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, вул. Пекарська, 69 В, м. Львів, Україна, індекс 79010, zubachykvmt@gmail.com

КАФЕДРА СТОМАТОЛОГІЇ ПРИ МЕДИЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ (1913–1958 РР.)

Мета дослідження. Проаналізувати історію виникнення та організації кафедри стоматології при медичному факультеті Львівського університету, а в подальшому – Львівському державному медичному інституті, наукові здобутки, інформацію про співробітників, які доклали зусиль для підготовки науково-педагогічних кадрів і кваліфікованих лікарів у воєнний та повоєнний періоди.

Методи дослідження. Використано бібліографічний метод вивчення бібліотечних каталогів; джерела з історії медицини, педагогіки; хронологічний метод, що дав змогу проаналізувати особливості становлення і розвитку медичної освіти у різні історичні періоди.

Результати. Досліджено історію становлення розвитку стоматологічної освіти та вплив на цей процес різних історичних подій. Установлено етапи реформування вищої медичної освіти, уточнено відомості про професійну та наукову діяльність видатних українських лікарів цього періоду. Висвітлено особливості організації навчального процесу, формування медичних кадрів у різних медичних навчальних закладах на кожному етапі розвитку держави та освітньої політики, що дає можливість правильно оцінювати позитивні і негативні тенденції формування досвіду для створення сучасних моделей функціонування України та національної освіти.

Висновки. Створення наукових, освітніх центрів підготовки висококваліфікованих фахівців сприяє прогресу медичної галузі, підвищує рівень надання стоматологічної допомоги.

Ключові слова: розвиток медичної освіти, навчальні заклади, медичні фахівці, стоматологічна допомога.

V.M. Zubachyk, Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of Department of Therapeutic Dentistry, Danylo Halytsky Lviv National University, 69 B, Pekarska street, Lviv, Ukraine, postal code 79010, zubachykvmt@gmail.com

DEPARTMENT OF DENTISTRY AT MEDICAL FACULTY OF LVIV STATE MEDICAL INSTITUTE (1913–1958)

Purpose of the study. To analyze the history of the establishment and organization of the Department of Dentistry at the Medical Faculty of Lviv University/Lviv State Medical Institute, its scientific achievements, and information about the staff who contributed to the training of scientific and pedagogical personnel and qualified doctors during the wartime and post-war periods.

Research Methods. The bibliographic method was used to study library catalogs; sources on the history of medicine, pedagogy; the chronological method, which allows to analyze the features of the formation and development of medical education in different historical periods.

Scientific Novelty. The study examines the history of the development of dentistry education and the influence of various historical events on this process. The stages of higher medical education reform are identified, and information about the professional and scientific activities of prominent Ukrainian doctors of this period is clarified. The study highlights the features of the educational process organization and the formation of medical personnel in various medical educational institutions at each stage of state development and educational policy.

This allows for a correct assessment of the positive and negative trends in forming an experience for creating modern models for the functioning of Ukraine and national education.

Conclusions. Creating scientific and educational centers for training highly qualified specialists promotes progress in the medical field and enhances the level of provided dental care.

Key words: development of medical education, educational institutions, medical specialists, dental care.

Львівська стоматологічна школа відіграла значну роль в історії європейської школи стоматології. Вона не припиняла практичної та освітньої діяльності під час Першої та Другої світових воєн. Із 1913 р. у Львівському університеті розпочинає роботу випускник Мюнхенського університету, доктор медицини, професор **Антоній Цешинський**, учень відомих у світі вчених Бертена, Валькгофа і Міллера. Професор Антоній Цешинський очолював клініку та кафедру при медичному факультеті Львівського університету/Львівського державного медичного інституту з 1913 по 1941 р. Очолювана ним клініку стоматології отримує назву «Інститут дентистики» і фактично набуває статусу сучасної кафедри. Школа Львівської університетської стоматології набула у той час найбільшого розквіту, стала центром наукових досліджень зі стоматології у Польщі [1; 2; 5–7].

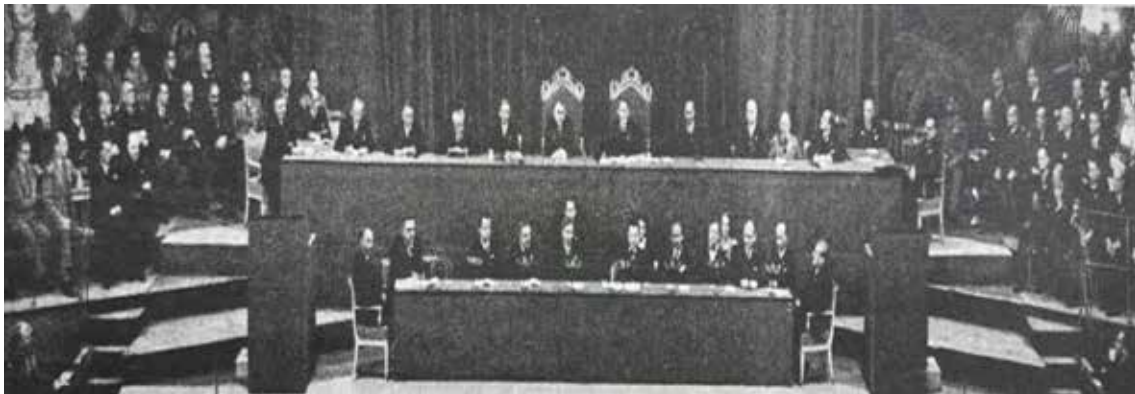
Професор А. Цешинський зробив вагомий внесок у розвиток світової стоматологічної науки. Так, із 1919 р. він розробляє державні програми викладання стоматології для вищих навчальних закладів Польщі. Вихованці та учні професора очолили більшість стоматологічних шкіл у післявоєнній Польщі. Професор Цешинський заслужено вважається визнаним основоположником сучасної польської стоматології, а також, безперечно, і фундатором становлення та формування української стоматологічної школи [2–4].

Професор А. Цешинський був активним учасником тогочасних наукових з'їздів і конференцій, виставок, підтримував стоматологічні асоціації та громадські організації. Упродовж його керівництва Інститутом стоматології у Львові виокремлено напрями стоматологічної допомоги, де терапевтична стоматологія займала одне з чільних місць, про що свідчать наукові розробки, якими займа-

лися його учні й дисертанти. Дізнаємося про них із часописів «Польська стоматологія», «Слов'янська стоматологія», що видавалися під керівництвом А. Цешинського у Львові. У 30-х роках ми довідуємося про рівень тогочасних наукових досліджень у стоматології, що проводились у світі, а також про результати роботи львівської школи терапевтичної стоматології. Багато років поспіль А. Цешинський виконував обов'язки заступника голови Світової федерації дентистів (FDI). Вагомий внесок професора А. Цешинського у розвиток світової стоматологічної науки засвідчує й те, що у 1936 р. він був удостоєний міжнародної нагороди FDI – золотої медалі Міллера за розпрацьований напрям антропостоматології та черепно-щелепних особливостей людини. На міжнародних з'їздах пропонував і розвивав власну ідею консолідації стоматологів слов'янських держав, започаткував їх професійну спілку та її наукове видання [3; 4].

Із 1913 р. Антоній Цешинський очолює Асоціацію стоматологів. Зважаючи на те, що з 1920 по 1925 р. у Львові працював Український Таємний Університет, який виник через негативне ставлення польської влади до навчання українців у Львівському університеті, у 1923 р. зусиллями львівських стоматологів було відновлено членство львів'ян у FDI тепер уже ланкою польської Асоціації стоматологів [3; 5; 6].

Народився 31 травня 1882 р. у містечку Олесьніца, Польща (на той час Ольс в Сілезії, Королівство Пруссія). Закінчив у 1911 р. медичний факультет університету м. Мюнхена, де і працював асистентом Інституту одонтології. У цьому ж році захистив дисертаційну працю на тему «Über extraorale Kieferaufnahmen mittels Röntgenstrahlen» й отримав учений ступінь доктора медицини, а в 1913 р. йому присвоєно звання професора. Перебував на посаді професора стоматології

Засідання XI Міжнародного конгресу дентистів, на якому проф. А. Цешинському урочисто вручили золоту медаль Міллера. Крайній справа за столом президії проф. А. Цешинський, поруч біля нього проф. Б. Готліб – засновник американської пародонтології; м. Відень, 2 серпня 1936 р.

**Медаль Міллера
(аверс і реверс)**

**ЦЕШИНЬСЬКИЙ АНТОНІЙ
(Cieszyński Antoni)
Професор.**

**Керівник кафедри, клініки та Інституту
стоматології Львівського державного
медичного інституту
(1913–1941 рр.)**

медичного факультету Львівського університету до кінця життя, проте займав різні посади у своїй професорській діяльності: керівник кафедри стоматології (1913–1941 рр.), керівник інституту (1913–1927 рр.) та клініки (1927–1939 рр.) стоматології, декан медичного факультету (1926–1927 рр.) Львівського університету/медичного інституту [2–4].

А. Цешинський відомий у світі своїми працями і зробив вагомий науковий внесок у стоматологічну науку. Він першим у світі видав атлас (1907 р.), а згодом і підручник (1911 р.) із рентгеностоматології, запропонував правило ізометрії у рентгенології (прицільну рентгенограму зуба, що застосовується донині), метод місцевого знечулення новокаїном із адреналіном, метод гінгівектомії способом Відмана – Неймана – Цешинського. Відомі також наукові дослідження професора з лікування хвороб пародонту, ортопедії зубощелепної системи, ергономіки, реорганізації стоматологічної освіти, формування стоматології як самостійної галузі природничих наук тощо. Автор близько 380 наукових праць, серед яких близько 10 монографій на теми: рентгенології (Гамбург, 1911 р.), резекції кореня зубів (1912 р.), провідникових анестезій на рівні основи черепа (Відень, 1915 р.), гнійної хірургії щелепно-лицьової ділянки (Львів, 1931 р.), економіки медицини (Львів, 1932 р.). Варто

Колектив клініки та кафедри стоматології медичного факультету Львівського університету (1938 р.). Стоять зліва направо: д-ри Й. Петшицький, Т. Овінський, С. Чорткавер; сидять зліва направо: д-ри Г. Горчинський, А. Бардаш-Друкерова, проф. А. Цешинський, д-р М. Янковський

зазначити, що А. Цешинський працював із молодим науковим поколінням, як результат – підготував сім професорів [3; 5].

З організацією кафедри стоматології університетська база отримала втричі більшу площу стоматологічної клініки. Активна робота проводилася над постійним забезпеченням клініки та кафедри найновішим устаткуванням та матеріалами, працював сучасний на той час рентгенологічний кабінет, була створена спеціалізована стоматологічна бібліотека сучасної літератури і періодики. У 1928–1930 рр. функціонували створені клініки стоматології із шістьма відділеннями: терапевтичної, хірургічної та ортопедичної стоматології, стаціонарне, рентгенологічне і зуботехнічне [4–6].

**Тогочасний вигляд лікувального кабінету університетської стоматологічної клініки.
Фото 1915 р.**

Професор А. Цешинський – президент Львівського товариства стоматологів, почесний член наукових стоматологічних товариств Відня, Кракова, Праги, Нью-Йорка, Буенос-Айресу, Бордо та багатьох інших. Головний редактор низки стоматологічних журналів, які видавалися у Львові: «Дентистика» (1923–1929 рр.), «Одونتологія» (1925–1926 рр.), «Стоматологія» [2–4].

Перебуваючи перед війною у Польській державі, Львівський університет був частиною освітньої структури Польщі, а з 1939 р. при встановленні у Львові радянської влади, він зазнав іншого державного та політичного впливу. У цьому ж році медичний факультет був відокремлений від Львівського університету і реорганізований у Львівський державний медичний інститут. Певний період тривало переформатування структур кафедр і клінік, формування кадрового складу кафедр залежно від лояльності нової влади та національності. Професор А. Цешинський отримує підданство УРСР, і йому доручають керувати кафедрою та клінікою стоматології. При ньому проводився курс стоматології для медичного факультету, а також відбувалася спеціалізація стоматологів [1; 3; 5; 6].

У червні 1941 р. з приходом у Львів німецької влади Львівський медичний інститут продовжує працювати, викладання предметів

проходить лише німецькою мовою. Для проф. А. Цешинського це не становило труднощів, оскільки він навчався у німецькому університеті, був керівником шпиталю у Відні під час Першої світової війни і більшість його друкованих праць було написано німецькою мовою. Та це не вберегло його від страти. У липні 1941 р. Антоній Цешинський разом з іншими львівськими професорами та їхніми родинами були розстріляні гестапо на Вулецьких пагорбах у Львові. Трагічна доля спіткала також викладачів кафедри і клініки стоматології – А. Бардаш-Друкера (спеціаліст з дитячої стоматології) та С. Чортковера (відомий спеціаліст з антропології та стоматології), які загинули у Львівському гетто в 1941–1943 рр. Інші двоє – Г. Горчинський та Т. Овінський – перебували у підпіллі, а після війни стало відомо, що вони були професорами Вроцлавського університету у Польщі [2–4].

Після трагічної загибелі проф. Антонія Цешинського керівником кафедри та клініки стоматології призначено доцента, доктора **Мечислава Янковського**, який залишався на цій посаді до 1945 р. Із початком війни настає певна стагнація львівської стоматологічної школи. Університетська стоматологічна поліклініка стає базою лише для Державних медико-природничих фахових курсів стоматології при кафедрі шпитальної хірургії впродовж 1942–1944 рр. Проте навчальні програми освітнього закладу принципово не відрізнялися від передвоєнних і були практично ідентичними з німецькими програмами вищої медичної освіти. Тому Львівський державний медичний інститут був єдиним вищим науковим та навчальним закладом в Україні, який повноцінно працював у роки Другої світової війни. Кафедра та клініка стоматології надавали медичну допомогу населенню. Відомо, що у 1940 р. проведено набір студентів на медичний та фармацевтичний факультети Львівського державного медичного інституту, частина яких пройшла повний курс навчання впродовж 1940–1945 рр. і отримала диплом державного зразка СРСР 1945 р. Серед випус-

ЯНКОВСЬКИЙ МЕЧИСЛАВ
(Jankowski Mieczysław)
Доцент, керівник курсу
і клініки стоматології
Державних медико-природничих
фахових курсів
у Львові
(1941–1945 рр.)

ників була майбутня завідувачка кафедри терапевтичної стоматології Любимира Луцик [2–4].

Народився М. Янковський 1 серпня 1896 р. у м. Зборів на Тернопільщині, помер 21 грудня 1978 р. у м. Забже, Польща. Випускник медичного факультету Львівського університету, учень і послідовник професора А. Цешинського, під керівництвом якого захистив дисертацію. Із 1928 р. працював асистентом, потім доцентом (1931–1941 рр.), керівником (1942–1944 рр.), доцентом (1944–1945 рр.) кафедри і клініки стоматології Львівського університету/медичного інституту/медико-природничих фахових курсів у Львові. Звання професора присвоєно у 1948 р. [2].

Напрями наукових досліджень М. Янковського: удосконалення методів репозиції та фіксації уламків при зламах нижньої щелепи, складні випадки видалення зубів, питання ортопедичної стоматології, зокрема протезування після резекції верхньої щелепи. Автор понад 100 друкованих праць, серед них три монографії та підручник [2; 3].

У стоматологічній клініці.

Серед студентів ЛДМІ у центрі сидять доценти Мечислав Янковський та Гнат Петшицький. Справа від них – ординатор Любомира Луцик та Олександр Коваль. Львів, 1945 р.

Олександр Васильович Коваль був одним зі сподвижників відродження Львівської стоматологічної школи в Галичині, зробив вагомий внесок у підготовку висококваліфікованих лікарських кадрів. За його активної участі у 1951 р. було створено Обласне наукове товариство стоматологів і зубних лікарів. Він був першим головним лікарем стоматологічної клініки Львівського державного медичного інституту, першим після війни доктором медичних наук стоматології Галичини, і саме з його діяльністю пов'язаний повоєнний розвиток Львівської стоматологічної школи [3].

Наукову роботу О. Коваль розпочав ще у проф. А. Цешинського, коли у 1939 р. був прийнятий на роботу в клініку стоматології Львівського медичного інституту, яку згодом і очолив. Надалі О. Коваль продовжив свою діяльність

КОВАЛЬ ОЛЕКСАНДР

Кандидат медичних наук, доцент.

**Керівник курсу стоматології
(1945–1958 рр.).**

**Завідувач стоматологічної клініки
ЛДМІ
(1939–1944 рр.)**

у доц. М. Янковського. Завдяки наполегливості та старанню О. Ковалю було добудовано приміщення, у якому при обласній клінічній лікарні організована клініка щелепно-лицьової хірургії на 50 ліжок (будівництво розпочате до війни проф. А. Цешинським – закладено фундамент і частково збудовано перший поверх) [3; 4].

Із 1945 р. при Львівському державному медичному інституті функціонував лише курс стоматології, очолюваний доцентом О. Ковалем, який раніше був головним лікарем стоматологічної клініки університету в довоєнний час. Кафедра стоматології поновилася лише у 1958 р. і відтоді розпочато підготовку лікарів-стоматологів [3; 4].

Література:

1. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 752 с.
2. Зіменковський Б.С., Гжегоцький М.Р., Луцик О.Д. Професори Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького: 1784–2009 : монографія. Львів : Наутілус, 2009. 472 с.
3. Кухта С. Нариси історії медицини : монографія. Львів : Кварт, 2007. 244 с.
4. Ступницький Р.М., Магльований А.В., Гриневець В.С., Кухта В.С. Стоматологічному факультетові у Львові – 50 років : монографія. Львів, 2008. 220 с.
5. Cieszyński A. Kronika kliniki stomatologicznej uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie

- (1905–1934). *Polska Stomatologia*. Lwów. 1934. R. XII, № 4–5. S. 97.
6. Jesionowski M. Historia stomatologii: monografia. Warszawa, 1971. 342 s.
7. Wojtkiewicz-Rok W. Dzieje wydziału lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1894–1918: monografia. Wrocław, 1992. 629 s.

References:

1. Zashkilniak, L.O., & Krykun, M.H. (2002). *Istoriia Polshchi: vid naidavnishykh chasiv do nashykh dniv [History of Poland: from the earliest times to the present day]*. Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka – Ivan Franko Lviv National University, 752. [in Ukrainian].
2. Zimenkovskyi B.S., Hzhohotskyi M.R., Lutsyk O.D. Profesory Lvivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho: 1784-2009: monohrafiia. Lviv: «Nautilus», 2009. 472 s. [in Ukrainian].
3. Kukhta S. (2007). *Narysy istorii medytsyny. [Essays on the history of medicine]*. Lviv: Kvant, 244. [in Ukrainian].
4. Stupnytskyi, R.M., Mahlovanyi, A.V., Hrynovets, V.S., & Kukhta, V.S. (2008). *Stomatolohichnomu fakultetovi u Lvovi-50 rokiv [50 years of the Faculty of Dentistry in Lviv]*. Lviv: Kvant, 115–116. [in Ukrainian].
5. Cieszyński, A. (1934). Kronika Kliniki Stomatologicznej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1905–1934) [Chronicle of the Dental Clinic of the Jan Kazimierz University in Lviv (1905–1934)]. *Polska Stomatologia – Polish Dentistry*. Lviv. R. XII, № 4–5. p. 97. [in Polish].
6. Jesionowski, M. (1971). *Historia stomatologii [History of dentistry]*. Warszawa. 342 p. [in Polish].
7. Wojtkiewicz-Rok, W. (1992). *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1894–1918 [History of the Faculty of Medicine of the University of Lviv in the years 1894–1918]*. Wrocław. 629 p. [in Polish].

Конфлікт інтересів: автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.